

Uitkomsten kwartaal sectorrekeningen eerste kwartaal 2008

08

Publicatiedatum CBS-website: 16 juli 2008

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2005–2006	= 2005 tot en met 2006
2005/2006	= het gemiddelde over de jaren 2005 tot en met 2006
2005/'06	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2005 en eindigend in 2006
2003/'04–2005/'06	= oogstjaar, boekjaar enz., 2003/'04 tot en met 2005/'06

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

eind augustus 2008:
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek - Facilitair bedrijf

Omslag

TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

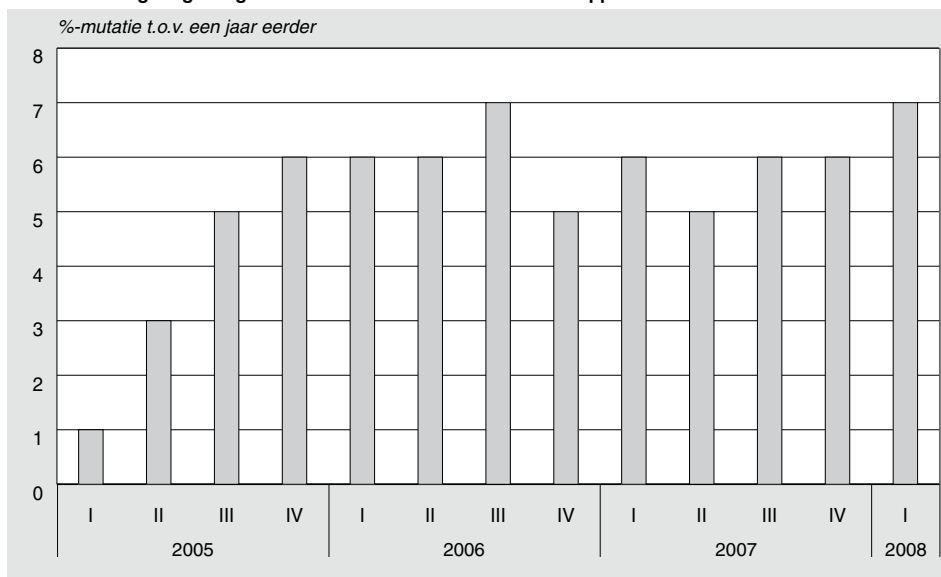
Internet

www.cbs.nl

1. Toegevoegde waarde niet-financiële ondernemingen blijft hoog

Het eerste kwartaal van 2008 stond voor de niet-financiële vennootschappen nog steeds in het teken van groei. De productie nam met 10 procent toe ten opzichte van het eerste kwartaal van 2007. Door forse prijsstijgingen die niet volledig doorberekend werden in de productieprijs, steeg het intermediair verbruik – dat zijn de goederen en diensten die als input in het productieproces zijn gebruikt – met 12 procent *ngo* harder. Het verschil tussen productie en intermediair verbruik, de toegevoegde waarde, groeide met 7,3 procent. De beloning van werknemers nam in het eerste kwartaal toe met 5,1 procent ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Deze stijging lag iets lager dan de gemiddelde groei in heel 2007; die bedroeg namelijk 5,7 procent.

1. Ontwikkeling toegevoegde waarde niet-financiële vennootschappen

De hoge toegevoegde waarde in het eerste kwartaal van 2008 zorgde voor een groei in nettowinst voor belasting van 8,2 procent. Het resultaat van buitenlandse dochters daalde met 3,9 procent tot 8,5 miljard euro. Daarvan werd 5,4 miljard euro uitgekeerd aan de Nederlandse moeders en 3 miljard euro toegevoegd aan de reserves van buitenlandse dochters. Het uitgekeerde dividend steeg in het eerste kwartaal met 4,2 procent tot 8,2 miljard euro. De investeringen in vaste activa (bruto) waren 11,3 procent hoger dan in het eerste kwartaal van 2007.

De schulden van de niet-financiële vennootschappen namen in het eerste kwartaal van 2008 met 3,5 procent toe tot 528 miljard euro. Er werden vooral leningen afgesloten met een looptijd langer dan één jaar.

2. Toegevoegde waarde monetaire financiële instellingen stijgt fors, verliezen op buitenlandse deelnemingen

Bij de monetaire financiële instellingen (MFI's, ook wel 'banken' genoemd) is de daling van de toegevoegde waarde die zich enkele kwartalen voordeed, in het eerste kwartaal van 2008 omgeslagen in een sterke stijging. Dat kwam doordat de productiewaarde in dit kwartaal met 7,1 procent steeg ten opzichte van het vierde kwartaal van 2007, terwijl het intermediair verbruik juist afnam. De groei van de productie tot 5,8 miljard euro kwam volledig door de stijging van de zogenaamde indirect gemeten diensten; grofweg is dit de productiewaarde van banken die ontstaat doordat de rentetarieven waartegen zij gelden uitzetten hoger is dan de tarieven waartegen zij dat geld opnemen. De opbrengsten uit

overige dienstverlening (provisie-inkomsten e.d.) daalden juist. De stijging van de indirect gemeten diensten werd veroorzaakt door een daling van de kortlopende rente. In 2007 liep deze sterk op, waardoor de marges en daarmee de waarde van de geproduceerde diensten in de loop van 2007 geleidelijk afnamen. In het eerste kwartaal van 2008 zakten de rentetarieven door het toenemende onderlinge vertrouwen tussen banken wat terug, waardoor de rentemarges en de productiewaarde weer toenamen.

Het totale inkomen uit vermogen (rente, dividend) nam zowel bij de ontvangsten als de bestedingen af. Het ontvangen inkomen uit vermogen nam met 3,0 miljard af. Dit kwam vooral door een daling van de ingehouden winsten op directe buitenlandse investeringen met 1,9 miljard. Deze daling werd veroorzaakt door de negatieve winsten in het buitenland onder andere als gevolg van de internationale kredietcrisis. De bestedingen van inkomen uit vermogen kenden een beperktere daling. Alle genoemde ontwikkelingen samen deden het vorderingensaldo met 0,8 miljard dalen tot 0,6 miljard euro.

De balansposities van banken kunnen veranderen door enerzijds transacties met andere partijen en anderzijds door waardeveranderingen. Bij de transacties in activa groeiden in het eerste kwartaal de vorderingen in deposito's en transitoria het sterkst. Effecten (aandelen en obligaties) werden per saldo verkocht. Hoewel de omvang van door bankconcerns verstrekte woninghypotheken door de gestegen rente en huizenprijzen kleiner werd, was op de balans van de 'echte' MFI's juist een groei van de woninghypotheekportefeuille zichtbaar. Dat kwam doordat MFI's veel minder hypotheken in speciale hypotheekvehikels (dochters van MFI's) onderbrachten en dus ook veel minder woninghypotheken van hun balans haalden. Opvallend is voorts dat door valuta-effecten en koersveranderingen de MFI's hun activa met meer dan 21 in waarde zagen afnemen. Het waardeverlies was het grootst op de deposito's (ruim 11 miljard), maar ook hun effecten- en leningenportefeuille daalde in waarde.

Aan de passiefkant van de balans is te zien hoe de activa zijn gefinancierd. De meest opmerkelijke ontwikkeling betreft de verschuiving tussen aangetrokken deposito's en kortlopende leningen. Zo werd voor 97 miljard euro geld aangetrokken in de vorm van deposito's. Daarentegen werd per saldo voor bijna 58 miljard aan kortlopende leningen afgelost. Deze aflossingen betreffen voor een groot deel leningen die een kwartaal eerder in verband met monetaire operaties waren aangetrokken.

3. Financiële transacties overige financiële intermediairs nemen sterk af

De toegevoegde waarde van overige financiële intermediairs (OFI's) is in het eerste kwartaal van 2008 nagenoeg gelijk gebleven op 1,3 miljard. Zowel aan de ontvangsten- als aan de bestedingenkant van de inkomensstromen namen de dividenden ten opzichte van het vierde kwartaal sterk af, maar werd dit gecompenseerd door een nog grotere stijging van de ingehouden winsten op directe buitenlandse investeringen. Dit speelde vooral bij zogenaamde bijzondere financiële instellingen (BFI's). Zij ontvingen in het eerste kwartaal bijna 15 miljard minder dividend van hun buitenlandse moeders en keerden ook ruim 12 miljard minder dividend uit. Alle OFI's samen ontvingen bijna 2 miljard meer inkomen uit vermogen dat behalve ingehouden winsten ook rente en dividenden omvat en betaalden ruim 4 miljard meer dan in het vierde kwartaal. Deze ontwikkelingen in de inkomensstromen verklaren de afname van het vorderingensaldo met 1,7 miljard tot 1,3 miljard euro.

De financiële stromen die op de financiële rekening van de OFI's tot uitdrukking komen, waren dit kwartaal veel kleiner dan in het vierde kwartaal van 2007. Dat geldt voor vrijwel alle transacties aan zowel vorderingen- als schuldenkant. Dat kwam ten eerste doordat er door banken veel minder hypotheekvehikels (waarin 'pakketjes aan woninghypotheken' zijn ondergebracht) zijn gecreëerd. In eerdere kwartalen was dat dikwijls wél het geval en waren er bij deze 'special purpose vehicles' vaak grote transacties in obligaties aan schuldenkant en woninghypotheken aan vorderingenkant zichtbaar. Ten tweede was er dit kwartaal bij de bijzondere financiële instellingen, die de financiële rekening van de OFI's

vaak domineren, in veel mindere mate sprake van financiële herstructureringstransacties. Ten derde deden er zich in het eerste kwartaal geen bijzondere en grote transacties voor, zoals de verkoop van ABN AMRO in het vierde kwartaal van 2007. Ten slotte valt op dat, net als bij de MFI's, de balansposities van OFI's doorgaans negatief zijn beïnvloed door koersontwikkelingen. Vooral de afwaardering van het bezit aan aandelen en overige deelnemingen met bijna 43 miljard euro is opvallend.

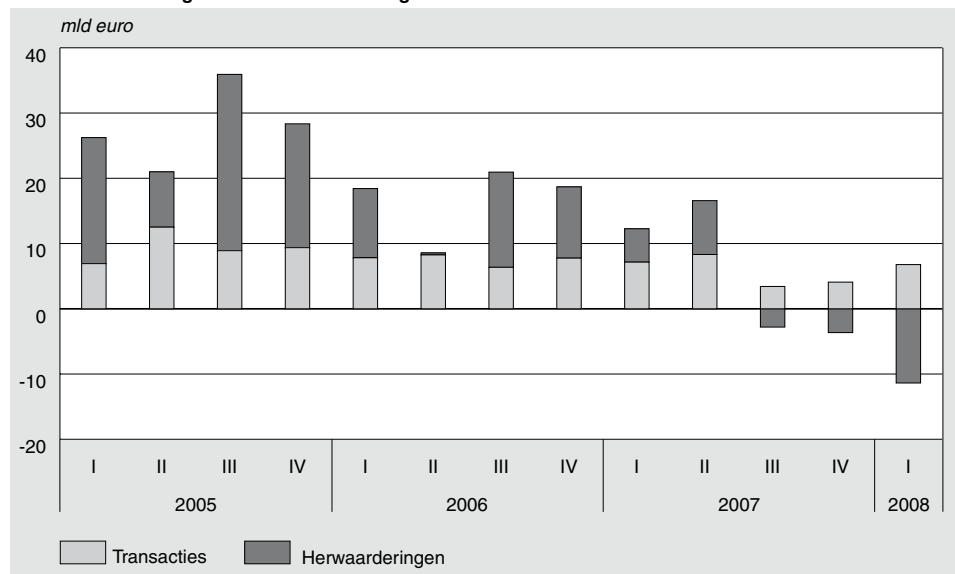
4. Grens 1 000 miljard euro voor verzekeringstechnische voorzieningen nog steeds niet bereikt

De toegevoegde waarde van verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen nam in het eerste kwartaal met 7,0 procent toe tot 2,7 miljard euro. Terwijl de productie een lichte stijging kende, daalde het intermediair verbruik iets. In omvang zijn de pensioenpremies (aan de middenkant) en de pensioenuitkeringen (aan bestedingenkant) voor deze sector de belangrijkste variabelen uit de lopende rekening. De premie-inkomsten namen ten opzichte van het vorige kwartaal met 7,2 procent af tot 12,1 miljard euro. De betaalde pensioenuitkeringen stegen juist, en wel met 9,1 procent tot 7,3 miljard euro. De pensioenvoorzieningen werden met 4,8 miljard aangevuld, dit was 1,5 miljard minder dan in het vierde kwartaal.

Aandelen en obligaties zijn veruit de belangrijkste titels waarin verzekeraars en pensioenfondsen hun middelen beleggen. In dit kwartaal verkochten zij voor bijna 10 miljard euro obligaties in plaats waarvan ze voor bijna 14 miljard euro aandelen en overige deelnemingen aanschafte. Deze verschuiving kwam vooral voor rekening van de pensioenfondsen. De pensioenfondsen wijzigden de verdeling over verschillende beleggingscategorieën in hun beleggingsportefeuilles na de koersverliezen op vooral hun aandelen. Net als banken en overige financiële intermediairs kregen ook verzekeraars en pensioenfondsen te maken met verliezen op hun aandelenportefeuille, namelijk voor bijna 35 miljard euro.

Deze negatieve herwaarderingen vertaalden zich ook in een daling van de verzekeringstechnische voorzieningen aan de passiefkant van de balans. Deze post geeft de levensverzekerings- en pensioenverplichtingen aan die verzekeraars en pensioenfondsen hebben aan huishoudens. Ondanks een positieve financiële transactie van bijna 7 miljard nam de waarde van deze verplichtingen door de forse negatieve herwaarderingen toch met 5 miljard af. De totale verplichting groeit sinds het einde van het tweede kwartaal van 2007 nauwelijks meer en bedroeg aan het einde van het eerste kwartaal van 2008 988 miljard euro. De grens van 1000 miljard is dus nog steeds niet bereikt.

2. Groei verzekeringstechnische voorzieningen

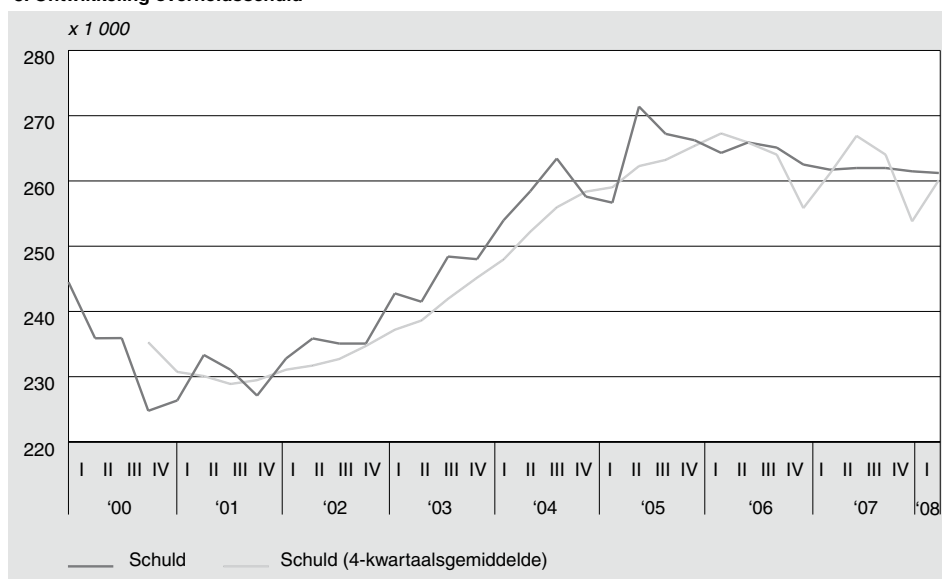

5. Neerwaartse trend overheidsschuld houdt aan

De overheidsschuld kwam aan het eind van het eerste kwartaal uit op 260,1 miljard euro. Dit is 6,3 miljard euro meer dan aan het eind van 2007. Het is gebruikelijk dat in het eerste kwartaal van een jaar de schuld toeneemt. De staat geeft dan kortlopend schatkistpapier uit om zijn lopende uitgaven van het jaar te financieren. In de loop van het jaar daalt het bedrag aan uitstaand schatkistpapier normaliter weer. De schuld is wel ongeveer 1 miljard euro lager dan in het eerste kwartaal 2007.

Omdat de overheidsschuld een sterk seizoenspatroon kent, is ook de gemiddelde schuld over de laatste vier kwartalen in onderstaande grafiek weergegeven. Duidelijk is te zien dat de daling van de nominale overheidsschuld is ingezet in het tweede kwartaal van 2006. Dat was ook het eerste jaar dat de overheid weer een overschot op de begroting liet zien.

3. Ontwikkeling overheidsschuld

Opvallend dit kwartaal was verder de daling van de opbrengsten uit de vennootschapsbelasting ten opzichte van vier kwartalen eerder. De loonbelasting en vennootschapsbelasting namen daarentegen gewoon toe.

6. Inkomens huishoudens groeien door toename aantal banen

Het beschikbaar inkomen gecorrigeerd voor inflatie groeide in het eerste kwartaal van 2008 met 4,3 procent. Hierbij speelt de hoge banengroei (2,2 procent) een belangrijke rol. Deze leidt immers tot hogere looninkomsten. Ook zagen zelfstandige ondernemers de netto toegevoegde waarde met 10,1 procent stijgen, en is het ontvangen dividend sterk toegenomen (3 miljard tegen 1,9 miljard een het eerste kwartaal vorig jaar).

De consumptiegroei gecorrigeerd voor prijsstijgingen was met 2,8 procent lager dan de inkomensgroei. Daardoor is het tekort – de zogenaamde vrije besparingen – dat in de afgelopen jaren is ontstaan, minder groot geworden. Het bedroeg in dit eerste kwartaal 5,1 miljard euro; vier kwartalen eerder was dit nog 5,8 miljard euro. De verbetering van dit tekort uitte zich tevens in een hogere spaarquote (besparingen als percentage van het beschikbaar inkomen inclusief correctie voor pensioenvoorzieningen): met 6,8 procent was die een stuk hoger dan in het eerste kwartaal van vorig jaar toen dit percentage 4,9 procent bedroeg.

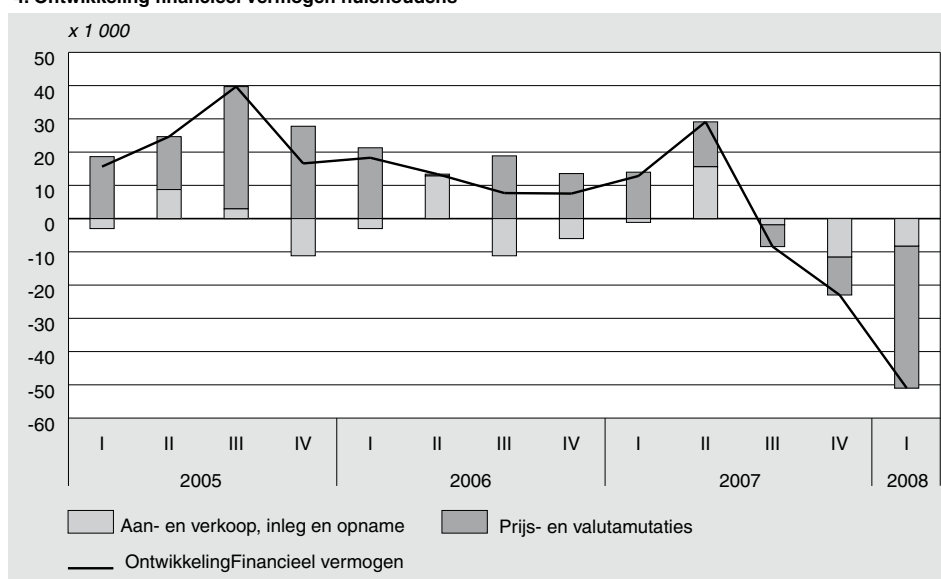
De daling van het groeitempo in de opgenomen hypothecaire leningen zette in het eerste kwartaal van 2008 onverminderd door. Huishoudens namen in dit kwartaal hypothecaire leningen op voor een bedrag dat half zo groot was als in hetzelfde kwartaal een jaar eerder. Hierbij speelt onder andere de oplopende rente een rol.

Aan de vorderingenkant van de balans van huishoudens is te zien dat zij in het eerste kwartaal veel geld op spaarrekeningen hebben gezet. De 6,2 miljard euro toename van de spaartegoeden was bijna de hoogste aanwas in de afgelopen drie jaar; alleen het tweede kwartaal van 2007 (waarin de uitkering van het vakantiegeld valt) liet een hogere stijging zien. Mogelijk zijn de opbrengsten van de (netto) verkoop van zowel aandelen als gebruikt om op de spaarrekeningen te zetten. Met de verkoop van aandelen door huishoudens in het eerste kwartaal van 2008 werd de trend die start in 2007 voortgezet. Sindsdien hebben huishoudens per saldo voor 10 miljard aan aandelen verkocht. De aandelenportefeuille van huishoudens werd overigens niet alleen kleiner door verkopen van aandelen. Het verslechterde beursklimaat zorgde in het eerste kwartaal van 2008 voor een waardevermindering van hun aandelenbezit met 8,4 procent. Datzelfde beursklimaat was er ook de oorzaak van dat de waarde van de aanspraken op pensioen- en levensverzekeringsuitkeringen eveneens fors afnam, en wel met 11,5 miljard euro. Dat is uiteraard het spiegelbeeld van de al eerder geconstateerde afname van de schulden van verzekeringsinstellingen en pensioenfondsen.

Het financieel vermogen – het verschil tussen totale financiële activa en de schulden - is in het eerste kwartaal van 2008 met 51 miljard euro afgenomen. Voor 8 miljard is die afname veroorzaakt door het aan- en verkopen van vorderingen of het aangaan en aflossen van schulden. De overige 43 miljard is het gevolg van waardeverminderingen.

4. Ontwikkeling financieel vermogen huishoudens

4. Ontwikkeling financieel vermogen huishoudens

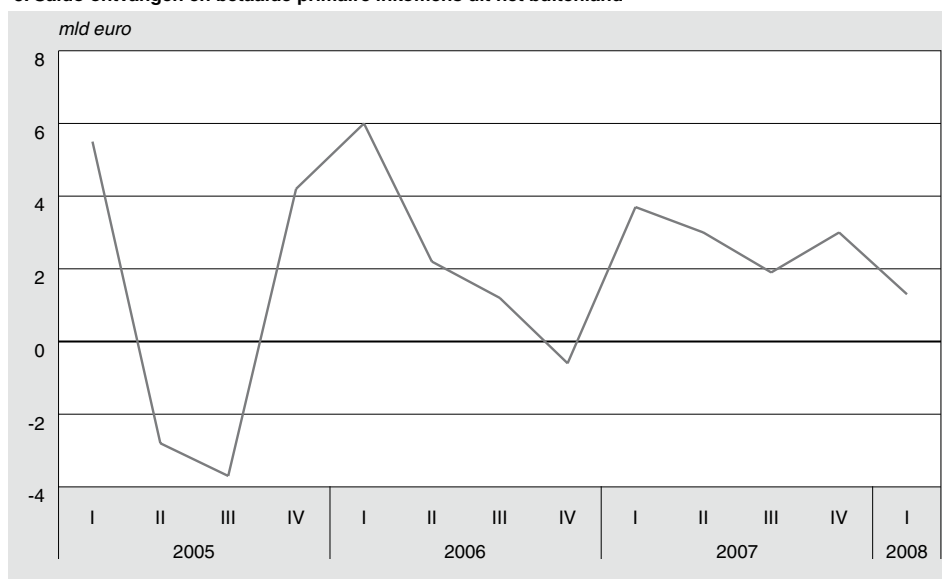
7. Saldo primaire inkomens met buitenland blijft positief

Het uitvoeroverschot is in het eerste kwartaal met 1,8 miljard toegenomen tot 13,8 miljard euro. Het bedroeg daarmee 9,4 procent van het bruto binnenlands product. Naast invoer en uitvoer zijn de inkomensstromen veruit de belangrijkste posten op de lopende rekening van Nederland met het buitenland. De betaalde primaire inkomens aan het buitenland namen met 6,4 miljard (16.6 procent) toe. Dit kwam door een stijging van de rentebetalingen, daling van de betaalde dividenden en een grotere stijging van de ingehouden winsten. De ontvangen primaire inkomens namen met 4,8 miljard (11.4 procent) toe. Ook

bij de inkomende stromen was er een sterke afname van de uitgekeerde dividenden die gecompenseerd werd door een grotere toename van de ingehouden winsten. Ondanks het feit dat er ten opzichte van het voorgaande kwartaal per saldo meer primaire inkomens aan het buitenland betaald werden, was het saldo nog steeds positief. Het vierde kwartaal van 2006 was het laatste kwartaal waarin deze balans negatief uitsloeg. Doordat per saldo inkomen uit het buitenland wordt ontvangen ligt het nationaal inkomen ((inkomen verdiend door Nederlandse ingezetenen) hoger dan het bruto binnenlands product (waarde van de in Nederland geproduceerde goederen en diensten). De aan het buitenland betaalde inkomensoverdrachten namen af. Het saldo van de lopende rekening nam toe van 12,4 miljard in het vierde kwartaal tot 12,8 miljard in het eerste kwartaal van 2008.

5. Saldo ontvangen en betaalde primaire inkomens uit het buitenland

5. Saldo ontvangen en betaalde primaire inkomens uit het buitenland

Op de financiële balans is te zien dat Nederlandse ingezetenen in het eerste kwartaal van 2008 voor 38 miljard middelen weggezet hebben op deposito's in het buitenland. Grootste financiële transactie in Nederlandse vorderingen vond echter plaats bij de leningen. Er werd voor 65 miljard aan kort- en langlopende leningen aan het buitenland verstrekt. Andersom groeiden ook de vorderingen van het buitenland op Nederland, vooral in de vorm van deposito's (69 miljard). Daarentegen nam de omvang van het buitenlands bezit aan Nederlandse obligaties, aandelen en overige deelnemingen af door zowel verkopen als waardeontwikkelingen. Al deze ontwikkelingen op de financiële balans samen zorgden ervoor dat het saldo van financiële bezittingen minus schulden van Nederland ten opzichte van het buitenland met 35 miljard euro toenam tot 222 miljard euro. Daarmee werd de daling van 29 miljard in het vierde kwartaal teniet gedaan.